

تصویر باراک اوباما از ایران بر اساس نظریه تصویر در روابط بین‌الملل

جلیل بیات

دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

سید محمدکاظم سجادپور^۱

استاد روابط بین‌الملل دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه، تهران، ایران

محمدحسین جمشیدی

عضو هیات علمی گروه روابط بین‌الملل دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

محسن اسلامی

عضو هیات علمی گروه روابط بین‌الملل دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

(تاریخ دریافت ۹۸/۶/۱۶ - تاریخ تصویب ۹۹/۵/۱)

چکیده

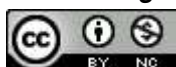
هدف اصلی این پژوهش طرح روشی جدید برای شناخت تصویر در روابط بین‌الملل است. بر اساس نظریه تصویر گفته می‌شود تصاویر نقش مهمی در تصمیم‌گیری‌ها و سیاستگذاری‌ها دارند؛ چنانکه اعتقاد بر این است رهبران نه بر اساس «واقعیت»، بلکه بر اساس «تصویری که از واقعیت» دارند اقدام به تصمیم‌گیری می‌کنند. از این لحاظ کشف تصویر فاعل شناسا از ابژه مورد شناخت می‌تواند در تبیین و حتی پیش‌بینی تصمیمات اتخاذی توسط فاعل شناسا به کار آید. در این راستا این پژوهش با روشی ابتکاری سعی کرده تصویر باراک اوباما به عنوان رئیس جمهوری آمریکا از ایران را مورد احصاء قرار دهد. لذا این سوال اصلی مطرح شده است که تصویر رئیس جمهور باراک اوباما از ایران چیست و شامل چه ویژگی‌هایی می‌شود؟ نتایج این پژوهش نشان می‌دهد تصویر باراک اوباما از ایران به تصویر کلیشه‌ای «دشمن نسبی» شباهت دارد. این نتیجه بر اساس بررسی سه بُعد موقعیت، میزان توانمندی و ارزش‌های سیاسی ایران از دیدگاه اوباما حاصل شد که به ترتیب شامل تهدیدآمیز، قدرت نسبی و ارزش‌های سیاسی متفاوت است.

واژه‌های کلیدی: تصویر، نظریه تصویر، ایران، آمریکا، اوباما.

Email: sajjadpour@sir.ac.ir

^۱ نویسنده مسئول

فصلنامه علمی مطالعات روابط بین‌الملل، سال سیزدهم، شماره ۵۰، تابستان ۱۳۹۹، صص. ۴۷ - ۷۴.

نوع مقاله: علمی - پژوهشی

مقدمه

برای چندین دهه است که مناظره‌ای میان رویکردهای جریان اصلی در روابط بین‌الملل و پست‌تجددگرایان یا پس‌اساختارگرایان شکل گرفته است مبنی بر اینکه آیا واقعیات عینی هستند که به ادراک، دیدگاهها و انگاره‌ها شکل می‌دهند یا این ذهنیات، برداشت‌ها و انگاره‌ها هستند که واقعیات را تعیین می‌بخشند. رویکردهای جریان اصلی همچون واقع‌گرایان به آنچه «هست» اهمیت می‌بخشند و چندان به باورها و انگاره‌ها توجهی ندارند. در مقابل رویکردهای تجدیدگرا اهمیت عوامل غیرمادی همچون ذهنیت، تجربیات تاریخی، اعتقادات و ... را متذکر می‌شوند. این دو پارادایم که شاید با تساهل بتوان آنها را عینیت‌گرایی و ذهنیت‌گرایی نامید در تحلیل سیاست خارجی نیز دارای شاخه‌ها و رویکردهای مختلفی هستند.

یکی از رویکردهای ذیل ذهنیت‌گرایی رویکرد ادراکی به سیاست خارجی است که بر مبنای روان‌شناختی متکی است و شاخه‌های متنوعی دارد. برخلاف رویکردهای عینی‌گرا، رویکردهای ادراکی بر پایه مفروضات مکتب سوپژکتیویسم در روانشناسی معتقدند واقعیت توسط فرد درک می‌شود و تجارب منحصر به فرد افراد منجر به شکل‌گیری و انباشت اعتقادات می‌شود که در ادراک، تفسیر و ارزیابی اطلاعات ورودی تاثیرگذارند. (Bar-Tal, 2002: 173-180) وجه اشتراک رویکردهای ادراکی تمرکز بر سطح ادراک فردی است. رویکردهای ادراکی بر این باور هستند که آنچه در عالم بیرون روی می‌دهد به گونه‌های متفاوت تفسیر می‌شود و این تفاسیر تحت تاثیر عواملی چون تجارب تاریخی و شخصی، منافع سیاسی و گروهی، باورها و اعتقادات و حتی شخصیت افراد هستند. لذا از دیدگاه این رویکرد خیلی عجیب نیست که حتی در یک کشور نیز همه رهبران و سیاستمداران درباره یک موضوع واحد به یک شکل مشترک نمی‌اندیشند و تصمیم نمی‌گیرند؛ (Young and Schafer, 1998: 64) چراکه ممکن است آنها ادراک یا شناخت متفاوتی از آن موضوع واحد داشته باشند.

منظور از ادراک، تفاسیر اشخاص از محیط و نگرش‌ها، باورها، تصورات و طرح‌واره‌هایی است که در نتیجه تجربه آنها شکل می‌گیرند. البته رویکرد ادراکی منکر تأثیر شرایط محیطی و مادی بر ایده‌ها و ادراکات نیست؛ اما معتقد است سیاست خارجی یک دولت نه در برابر جهان خارجی آن چنان که هست، بلکه در برابر تصویر ساده شده‌ای از آن شکل می‌گیرد که در ذهن تصمیم‌گیرندگان سیاست خارجی است. (مشیرزاده، ۱۳۹۶: ۱۵۲)

نظریه پردازان رویکرد ادراکی عنوان می‌کنند نباید برداشت‌ها را مسلم فرض کرد یا گمان کرد آنچه را می‌بینیم، وجود دارد؛ چراکه هر چیزی را می‌توان به اشکال مختلفی دید. یکی از نظریه‌های ذیل رویکرد ادراکی، نظریه تصویر است. این نظریه بر ادراکات و باورهای تصمیم‌گیرندگان درباره یک بازیگر خاص در سیاست بین‌الملل تأکید دارد. (Rosati, 1995: 60) بر اساس این نظریه، تصویر از خود، تصویر از دیگران، تصاویر غلط یا سوءبرداشت از دیگران همگی می‌توانند فرایند سیاست‌گذاری را تحت تأثیر قرار دهند. اندیشمندان نظریه تصویر معتقدند آنچه اهمیت دارد خود «واقعیت» نیست؛ بلکه تصویر واقعیت برای کنشگر است. از این منظر تصاویر ذهنی، تفاسیری از واقعیت هستند که سیاست را به پیش می‌برند. (مشیرزاده، ۱۳۹۶: ۱۶۱) بنابراین تصویر به نوعی می‌تواند نقش اصلی در تصمیم‌گیری داشته باشد. هرچند سوالات مهمی می‌توان درباره تصویر پرسید؛ اما مسئله ما در این پژوهش این است که چگونه می‌توان تصویر یک فرد از یک کشور را مورد شناسایی و ادراک قرار داد.

بدون شک در ۴۰ سال گذشته آمریکا مهم‌ترین بازیگر تأثیرگذار بر سیاست امنیتی و خارجی ایران بوده است. از این منظر درک عوامل تأثیرگذار بر تصمیم‌گیری این کشور در قبال ایران دارای اهمیت است. بر اساس قانون اساسی آمریکا، روسای جمهوری همیشه از نقش و جایگاه بالایی در تصمیمات سیاست خارجی برخوردار بودند. بنابراین تصویر آنها از یک کشور نقش مهمی در تصمیم‌گیری در قبال آن کشور دارد. به همین دلیل در قالب یک مطالعه موردی این سوال اصلی را مطرح کردیم: تصویر رئیس‌جمهور باراک اوباما از جمهوری اسلامی ایران چیست و این تصویر دارای چه ویژگی‌هایی است؟ این پژوهش به

دلیل ماهیتش اکتشافی و نه فرضی – استنتاجی است. لذا این پژوهش به فرضیه نیاز ندارد و در نتیجه با توجه به ادبیات موجود در نظریه تصویر و روش ابتکاری نویسندگان، پاسخ به این سوال بعد از تحقق پژوهش مشخص خواهد شد. روش این پژوهش تحلیل محتوای کمی و کیفی اظهارات و سخنان باراک اوباما است و گردآوری اطلاعات بر اساس روش کتابخانه‌ای صورت گرفته است.

۱. مبانی نظری بحث

در این پژوهش از نظریه تصویر در روابط بین‌الملل استفاده می‌کنیم. اگرچه نظریه تصویر چندان در ایران شناخته شده نیست، اما حدود ۶۰ سال است که این موضوع در ادبیات روابط بین‌الملل مطرح شده است. برای نخستین بار کنت بولدینگ از مفهوم تصویر برای تحلیل سیستم‌های بین‌المللی استفاده کرد. او تصویر را مجموع ساختار شناختی، عاطفی و ارزش‌گذارانه از رفتار یک کشور و یا نگاه آن به خود و جهان خارج تعریف کرد. به نظر او تصاویری که در سیستم‌های بین‌المللی مهم هستند شامل تصویری است که یک ملت از خود و از دیگران در محیط بین‌المللی دارد. او استدلال کرد که درک خصومت یا دوستی و همچنین درک قدرت یا ضعف یک کشور، از ویژگی‌های اصلی تصویر یک فرد از آن کشور است. (Boulding, 1959: 124) هالستی از تصاویر فردی با عنوان سیستم‌های اعتقادی نام برد و نقش آنها را در فرایند شناختی فرد برجسته ساخت. به نظر هالستی یک سیستم اعتقادی تبدیل به یک نقشه شناختی می‌شود که تصمیم‌گیرندگان محیط اطراف خود را بر اساس آن می‌سازند و به آنها اجازه می‌دهد واقعیت پیچیده و گیج‌کننده محیط را تجزیه و تحلیل کنند. (Holsti 1976: 19-20)

توضیح این نکته ضروری است که سیاست تصویر^۱ و نظریه تصویر با هم متفاوت هستند. سیاست تصویر صرفاً یک جنبه از سیاست خارجی است که از طریق آن یک دولت

¹ Image Policy

تلاش می‌کند تصاویر دلخواهی از خود به بازیگران دیگر نمایش دهد. از این منظر سیاست تصویر ممکن است بر پایه فریب اجرا شود تا انگیزه‌های واقعی دولت را با ارائه تصاویر دلخواه پنهان نگاه دارد. (Hakovirta, 1976: 2 as cited in Rusi, 1988: 31) اما نظریه تصویر با رویکرد روانشناختی به مطالعه سیاست‌های بین‌المللی می‌پردازد. طبق نظریات روانشناختی، افراد با توجه به پیچیدگی فوق‌العاده بالای دنیای اطراف، از تصاویر برای ساده‌سازی واقعیت استفاده می‌کنند تا مفهوم اشیاء و حوادث را از طریق طبقه‌بندی‌هایی مفهومی در اذهان خود ایجاد کنند. (Pinker, 2002: 197-218) این تصاویر همچون میانبرها نه تنها واقعیت را ساده می‌کنند، بلکه اطلاعات غیر ضروری را نیز فیلتر کرده و به تصمیم‌گیرندگان کمک می‌کنند دیگر بازیگران را درک کرده و در قبال آنها واکنش نشان دهند. (Schafer, 1997: 813-829)

تصمیم‌گیرندگان اطلاعات محیط را بر اساس درکی که از آن دارند پردازش می‌کنند و در جستجوی دلیل رفتارهای دیگران برمی‌آیند. روانشناسان معتقدند افراد انتظار دارند محیط، همسان با تصورات آنها باشد و آنچه از آن می‌دانیم تکرار شود. لذا اطلاعاتی که با دانش قبلی ما تطبیق می‌کند می‌پذیریم و آنچه که تطبیق نمی‌کند را اشتباه شمرده و کنار می‌گذاریم. بدین منظور افراد طبقات شناختی را شکل می‌دهند و به کار می‌برند تا به نیاز آنها به پردازش کارآمد اطلاعات جواب دهد. هیچ نسخه‌ای از پیش تعیین شده‌ای برای شکل‌گیری طبقات نیست بلکه صفات، خصوصیات و باورهای مربوط به آنها از طریق تجربه شکل می‌گیرد. (کاتم و دیگران، ۱۳۸۶: ۶۰ - ۶۸)

بنابراین باید گفت نخستین گام در شناخت و درک دیگری، گنجاندن او یا موقعیتش در طبقه‌ای شناخته شده است. وقتی فردی یا موقعیتی در یک طبقه قرار گرفت، افراد تصاویر قالبی سازمان‌یافته‌ای را در شکل یک طبقه یا طرح‌واره، برای پردازش اطلاعات مربوط به آن فرد یا موقعیت به کار می‌برند تا درباره‌ی وی تصمیم بگیرند. تصاویر قالبی در واقع باورهای پیشینی درباره‌ی ویژگی‌های افراد، گروه‌ها یا طبقات اجتماعی است. از این

منظر می‌توان گفت تصاویر، کاربردی شبیه به کلیشه‌ها دارند. (Alexander, Brewer & Hermann, 1999: 78-93)

در عرصه بین‌الملل نیز همچون عرصه اجتماعی، طبقه‌بندی شناختی توسط افراد و تصمیم‌گیرندگان انجام می‌شود و دولت‌ها با تصاویر مختلفی مورد درک و شناسایی قرار می‌گیرند. در نظریه تصویر، با اتکا به مباحث مربوط به باور و برداشت، نوعی دسته‌بندی از برداشت‌های رهبران و تصمیم‌گیرندگان حوزه سیاست خارجی از دولت‌های دیگر به عنوان تصویر ارائه می‌شود و میان این تصاویر و سیاست‌ها ارتباط برقرار می‌گردد. در ادبیات نظریه تصویر در روابط بین‌الملل چند تصویر کلیشه‌ای مطرح است که شامل دشمن، متحد، امپریالیست، مستعمره می‌شود. این تصاویر بر اساس ادراک فاعل شناسا از ابعاد برسازنده تصویر شکل می‌گیرند و از یکدیگر تمییز داده می‌شوند.

ریچارد کاتم سه بُعد برسازنده تصاویر را چنین برمی‌شمارد: بُعد اول به موقعیت (تهدید یا فرصت) «دیگری» در برابر ما مربوط می‌شود. بُعد دوم میزان قدرت (قوی‌تر یا ضعیف‌تر) «دیگری» نسبت به ما است. و بُعد سوم تقریب فرهنگی «دیگری» به ما است؛ اینکه فرهنگی شبیه یا متفاوت از ما دارد. ریچارد هرمن نیز همین سه بُعد را به کار می‌برد و البته در برخی پژوهش‌های خود از فرایند تصمیم‌گیری به جای فرهنگ استفاده کرده است. (Herrmann et al, 1997: 411)

ما در مطالعه موردی پژوهش حاضر دو بُعد موقعیت و میزان توانمندی را بررسی می‌کنیم اما در بُعد سوم به جای فرهنگ، ارزش‌های سیاسی ایران را مورد بررسی قرار می‌دهیم؛ چراکه معتقدیم با توجه به بُعد مسافت و عدم ارتباط جوامع ایران و آمریکا و توجه بیشتر رسانه‌ها به موضوعات سیاسی، مسائل سیاسی ایران بیشتر از فرهنگ آن شناخته شده است. در این بُعد سه متغیر را مورد لحاظ قرار دادیم که شامل: نظام سیاسی، حقوق بشر و رفتار بین‌المللی می‌شود. بدین ترتیب تصاویر کلیشه‌ای ما مطابق جدول ۱ خواهد بود.

تصویر	موقعیت	توانمندی	ارزش های سیاسی
دشمن	تهدید	برابر	متفاوت
امیر یالیست	تهدید	فرداست	متفاوت
مستعمره	فرصت	فرو دست	متفاوت
متحد	تهدید	برابر	مشابه

(منبع جدول ۱: حاصل ترکیب نظر نویسندگان و کاتم و دیگران، ۱۳۸۶: ۷۳)

بر این اساس اگر فاعل شناسا موقعیت ابژه مورد شناخت را تهدیدآمیز، توانمندی آن را برابر و ارزش های سیاسی آن را متفاوت از خود بباید، تصویر او از کشور موردنظر به تصویر کلیشه ای دشمن شبیه خواهد بود. اما اگر موقعیت تهدیدآمیز و ارزش های سیاسی متفاوت باشند و میزان توانمندی، نسبی بنماید (نه فرداست یا برابر و نه خیلی فرو دست)، به تصویر کلیشه ای «دشمن نسبی» شباهت خواهد داشت. در واقع شرط لازم برای تصویر دشمن انگارانه از یک کشور، ارزش های سیاسی متفاوت و موقعیت تهدیدآمیز آن و شرط کافی میزان توانمندی آن است که اگر «برابر یا فرداست» باشد تصویر «دشمن کامل» خواهد بود و اگر «نه برابر و نه خیلی فرو دست» باشد تصویر «دشمن نسبی» خواهد بود. بدین ترتیب زمانی که «دیگری» در یکی از طبقه بندی های تصاویر کلیشه ای قرار داده شد، با توجه به خصوصیات رفتاری مفروض در آن طبقه، بدیل های رفتاری برای برخورد با او در قالب سیاست گذاری های راهبردی پیش بینی و اجرا می گردد. به طور مثال هنگامی که «دیگری» دشمن تلقی می شود، هر اقدام از سوی او اقدامی بدخواهانه تعبیر می گردد و لذا راهبردهایی همچون کنترل، حذف یا نابودسازی «دیگری» در دستور کار قرار می گیرد.

۲. روش شناسی پژوهش یا چگونگی کشف تصویر اوباما از ایران

برای کشف تصویر اوباما از ایران رویکرد رفتارشناسی تجربی را بکار گرفته و بر روی رفتار شفاهی او تمرکز می کنیم. در این زمینه روش تحلیل محتوا^۱ یکی از روش هایی است که می تواند تا حدود زیادی ذهنیت و تصویری که اوباما از ایران دارد شناسایی کند. معمولاً

^۱ Content analysis

برای ارزیابی شخصیت یا ادراک سیاستمداران بلند مرتبه همچون روسای جمهور، از اظهارات، سخنرانی‌ها و کنفرانس‌های مطبوعاتی آنها استفاده می‌شود، چراکه اینگونه افراد برای آزمون شخصیت یا مصاحبه‌های روانشناختی و کلینیکی تقریباً دست نیافتنی هستند. (Hermann, 1980: 14) به علاوه در عمل، پژوهش‌های زیادی با استفاده از تحلیل محتوا به تعیین تصویر یک مقام ارشد از سوژه هدف اقدام کرده‌اند. (Kim, 2014: 21-26) بنابراین سودمندی استفاده از تحلیل محتوا در شناسایی تصویر، ادراک یا شخصیت یک مقام ارشد تصمیم‌گیرنده از سوژه هدف پیش از این اثبات شده است.

اما روش مورد استفاده ما در این پژوهش با روشی که پیش از این محققین نظریه تصویر استفاده کرده‌اند کاملاً متفاوت است. پژوهش‌های پیشین بر اساس چند شاخص، تصاویر کلیشه‌ای را مشخص کرده و سپس به تطبیق اظهارات و سخنرانی‌های فرد با این کلیشه‌های از پیش تعیین شده می‌پردازند تا تصویر فرد از سوژه هدف را احراز کنند. (Herrmann and Fischerkeller, 1995) به طور مثال آنها فرض می‌کنند هر چه توصیف فاعل شناسا از انگیزه‌های سوژه هدف ساده‌تر (شروانه، توسعه طلبانه و تهاجمی)، فرایند تصمیم‌گیری در کشور موردنظر یکپارچه‌تر و قدرت آن پوشالی تصور شود که در برابر اراده کشور فاعل شناسا مجبور به عقب‌نشینی خواهد شد، به تصویر کلیشه‌ای دشمن نزدیک‌تر خواهد بود. اما به نظر ما نمی‌توان از قبل یکسری کد (بر اساس شناخت، فرهنگ و سلیقه فردی) تعریف کرد و آنگاه اظهارات فاعل شناسا را بر اساس آنها اندازه گرفت؛ چراکه ممکن است پژوهشگری در یک کشور با فرهنگ و سیستم سیاسی متفاوت کدگذاری و شاخص‌های کاملاً متفاوتی بدست دهد.

به همین دلیل ما در این پژوهش روش جدیدی را برای احصاء تصویر، مورد آزمون قرار می‌دهیم که مبنای آن نه کدگذاری محقق، بلکه اظهارات خود فاعل شناسا است. در این روش ما با تحلیل محتوای اظهارات باراک اوباما در قبال ایران، میزان استفاده او از واژگانی که معرف سه بُعد ۱- موقعیت (تهدید یا فرصت) ۲- میزان توانمندی (قدرت) و ۳- ارزش‌های سیاسی ایران باشند را اندازه می‌گیریم. به طور مثال تعداد دفعات استفاده اوباما از

واژه «سلاح هسته‌ای» (که جنبه تهدیدآمیز دارد) درباره ایران را با واژه «برنامه هسته‌ای» (که جنبه صلح‌آمیز دارد) مقایسه کرده تا ادراک اوباما از موقعیت ایران در ذهن او را کشف کنیم. بدین ترتیب ما تصویر ذهنی اوباما از ایران را نه بر مبنای شاخص‌های از پیش تعیین شده توسط خود، بلکه بر اساس اظهارات خود اوباما بدست می‌دهیم. بدین منظور ما ابتدا به جمع‌آوری داده‌های مربوطه پرداختیم و سپس با استفاده از یک برنامه رایانه‌ای به تجزیه و تحلیل داده‌ها اقدام کردیم. آنگاه نتایج بدست آمده را با توجه به نظریه تصویر تطبیق دادیم تا تصویر اوباما از ایران را مشخص کنیم. این فرایند در ادامه توضیح داده خواهد شد.

۲-۱. روش جمع‌آوری داده‌ها

در روش تحلیل محتوا، اگر داده‌های در دسترس زیاد باشند معمولاً از روش نمونه‌گیری^۱ استفاده می‌شود. در این روش به صورت تصادفی^۲ یا غیرتصادفی^۳ تعدادی از داده‌ها را انتخاب و به عنوان جامعه آماری، تحلیل محتوا بر روی آنها انجام می‌گیرد. بدیهی است این روش علی‌رغم مزیت‌هایی که دارد به دلیل عدم بررسی کل داده‌ها احتمالاً از دقت بالایی برخوردار نخواهد بود. به همین دلیل ما در این پژوهش از روش سرشماری استفاده کردیم؛ بدین معنا که تمام اظهارات و سخنرانی‌ها^۴، کنفرانس‌های مطبوعاتی^۵ و اظهارات هفتگی^۶ باراک اوباما در طول هشت سال ریاست جمهوری را که در وبسایت رسمی کاخ سفید^۷ موجود است به صورت فایل متن^۸ جمع‌آوری و مورد بررسی قرار دادیم که در مجموع شامل ۷ هزار فایل جداگانه می‌شود. استفاده از چنین مجموعه‌ای هم دقت در نتایج بدست آمده را بالا می‌برد و هم منجر به لغو اظهارات عمداً گمراه‌کننده احتمالی

¹ Sampling

² Probability Sampling

³ Non-probability Sampling

⁴ Speeches & Remarks

⁵ Press Briefings

⁶ Your Weekly Address

⁷ <https://obamawhitehouse.archives.gov/>

⁸ Text

سخنران (اوباما) می‌شود. همچنین اصالت اظهارات به دلیل استفاده از داده‌های موجود در وبسایت رسمی کاخ سفید کاملاً تایید شده است.

اظهارات و سخنرانی‌های مورد بررسی در این پژوهش شامل تمام سخنرانی‌های عمومی اوباما است که در دو دوره ریاست جمهوری بیان کرده است. کنفرانس‌های مطبوعاتی شامل اظهارات اوباما در کنفرانس‌های خبری مشترک بعد از دیدار با مقامات مختلف جهان و همچنین پاسخ‌های وی به سوالات خبرنگاران در این جلسات است. و اظهارات هفتگی، سخنان رئیس‌جمهور امریکا است که هر هفته شنبه صبح به صورت مستقیم خطاب به مردم این کشور بیان شده است.

در این بررسی از بیانیه‌های کاخ سفید و رئیس‌جمهوری امریکا صرف نظر کرده ایم چرا که به نظر می‌رسد بوروکراسی کاخ سفید در نگارش بیانیه‌ها نقش بیشتری دارد و از این منظر سهم کمتری از نقش رئیس‌جمهور را می‌توان در استفاده از واژگان خاص در آنها یافت. البته برخی تحلیل‌گران این ایراد را به سخنرانی‌ها نیز وارد دانسته چراکه معتقدند معمولاً متن سخنرانی‌های روسای جمهوری را دیگرانی همچون نویسندگان در سایه^۱ نوشته و لذا نمایانگر نظرات و تصویر نویسندگان و نه رئیس‌جمهور امریکا است. بنابراین مصاحبه‌ها یا کنفرانس‌های مطبوعاتی که رئیس‌جمهور شخصا و در فرصتی اندک پاسخگوی سوالات است، بهتر می‌تواند معرف نظرات وی باشد. (-Hermann, 1980: 14) به عبارت دیگر چنین ادعا می‌شود که به طور مثال اظهارات اوباما در یک کنفرانس مطبوعاتی بیشتر احتمال دارد نگرش او را نسبت به ایران بیان نماید تا سخنرانی رسمی او که توسط فردی دیگر نوشته شده است.

اما جاناتان رنشن^۲ از دانشگاه هاروارد در تحقیقی نشان می‌دهد استفاده از اظهارات عمومی در تحلیل محتوا بلاشکال است. او با مقایسه تحلیل محتوای سخنرانی‌های عمومی رئیس‌جمهور جان اف کندی و رونوشت‌های نشست‌های خصوصی وی با مشاورانش در

^۱ Ghost writing

^۲ Jonathan Renshon

تابستان سال ۱۹۶۲، نشان می‌دهد که نتایج بدست آمده در تحقیق کاملا مشابه است. لذا رنشن چنین نتیجه می‌گیرد که استفاده از اظهارات عمومی یا خصوصی رهبران سیاسی بر نتایج تحلیل تاثیر نمی‌گذارد. (Renshon, 2009: 649-655) در این راستا ما علاوه بر بررسی تمامی فایل‌های مربوط به کنفرانس‌های مطبوعاتی اوباما، اظهارات و سخنرانی‌های عمومی و اظهارات هفتگی وی را نیز بررسی کردیم.

با جستجوی واژه «ایران»، فایل‌هایی که دارای این واژه بوده را جدا کرده که در مجموع ۳۱۲ فایل یکتا بدست آمد. به عبارت دیگر اوباما در طول هشت سال ریاست جمهوری در ۳۱۲ جلسه عمومی درباره ایران صحبت یا از واژه ایران استفاده کرده است. علاوه بر این ۳۱۲ فایل، تعداد ۱۸ مصاحبه مطبوعاتی اوباما با رسانه‌های معتبری همچون، بی بی سی^۱، رویترز^۲، سی ان بی سی^۳، رادیو عمومی ملی آمریکا^۴، هافینگتون پست^۵، آتلانتیک^۶ و ... که درباره ایران صحبت کرده است به داده‌های قبلی اضافه کردیم.^۷ بدین ترتیب ۳۳۰ فایل جهت تجزیه و تحلیل آماده شد. تمامی فایل‌ها صرفا حاوی سخنان اوباما است و اظهارات همتای اوباما در نشست‌های خبری مشترک بعد از دیدار یا سوالات خبرنگاران حذف شدند.

۲-۲. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

امروزه استفاده از علوم رایانه‌ای، داده کاوی^۸ و متن کاوی^۹ در بسیاری از رشته‌ها از جمله علوم سیاسی و روابط بین‌الملل در کشورهای غربی همچون آمریکا مرسوم است. پژوهش‌های بسیاری در علوم سیاسی و روابط بین‌الملل در ارتباط با موضوعاتی همچون

¹ BBC

² Reuters

³ CNBC

⁴ NPR

⁵ HuffPost

⁶ The Atlantic

^۷ این مصاحبه‌ها متن عینا پیاده شده اظهارات اوباما است که توسط رسانه‌های مذکور منتشر شده است.

⁸ Data mining

⁹ Text mining

پیش بینی نتایج انتخابات (Nickerson & Rogers, 2014, Babazadeh Sangar)
 (et al., 2013)، ردیابی روند تروریسم بین‌المللی (Knocke, 2015)، توسعه دولت
 الکترونیک (Rahman, 2009) و آینده پژوهشی وقایع سیاسی (Monro et al.,)
 2015) انجام گرفته است. یکی از روش‌های علمی که توسط علوم رایانه‌ای انجام می‌شود
 تحلیل محتوا است که به خصوص در زمینه سخنان تصمیم‌گیرندگان و مقامات ارشد دولت
 ها یا سنجش افکار عمومی از طریق بررسی شبکه‌های اجتماعی کاربرد فراوانی دارد. در
 پژوهش حاضر نیز با توجه به حجم زیاد داده‌ها و همچنین پیچیدگی بالای کاری که قرار
 بود انجام شود، از یک برنامه رایانه‌ای استفاده شد. بر این اساس برنامه رایانه‌ای با کمک
 الگوریتم Porter Stemmer نوشته شد که هر یک از ۳۳۰ فایل را در یک فایل متنی
 ذخیره کرد. برنامه تمامی حروف را به حالت کوچک درآورده و هر کجا کلمه *iran* پیدا کرد
 اقدامات زیر را اعمال نمود:

الف - ده کلمه قبل و ده کلمه بعد از کلمه *iran* خوانده شده و به لیست کلمات ۱ اضافه
 می‌شود.

ب - ده ترکیب دو کلمه‌ای^۱ قبل و ده ترکیب دو کلمه‌ای بعد از کلمه *iran* خوانده شده و به
 لیست کلمات ۲ اضافه می‌شود.

پ - کل کلمات یک جمله (که با علامت نقطه در ابتدا و انتهای آن تشخیص داده می‌شود)
 که کلمه *iran* در آن به کار رفته خوانده شده و هر کلمه به لیست کلمات ۳ اضافه می‌شود.
 ت - مرحله پ برای ترکیب‌های دو کلمه‌ای انجام شده و هر ترکیب به لیست کلمات ۴ اضافه
 می‌شود.

ث - کل کلمات یک پاراگراف که کلمه *iran* در آن بکار رفته از ابتدا تا انتها خوانده شده و
 هر کلمه به لیست کلمات ۵ اضافه می‌شود.

^۱ Bigram

ج - مرحله ث برای تمامی ترکیب‌های دوکلمه‌ای انجام شده و هر ترکیب به لیست کلمات ۶ اضافه می‌شود.

با پایان مرحله ج هر شش لیست بر اساس فراوانی کلمات مرتب شده و گزارش می‌شوند. البته پس از استخراج نتایج از الگوریتم Porter Stemmer برای ریشه‌یابی کلمات استفاده شد تا ریشه کلمات به جای آنها قرار بگیرند. بدین ترتیب در شمارش فراوانی، کلمات هم خانواده با همدیگر جمع شد و مجموع آن‌ها به صورت ریشه لاتین کلمه نمایه شد. بدین ترتیب ما شش لیست از کلمات به ترتیب فراوانی (تعداد دفعات تکرار) خواهیم داشت.

لیست اول شامل کلماتی است که اوباما هرگاه کلمه ایران را به زبان آورده ۱۰ کلمه قبل و ۱۰ کلمه بعد از ایران، از این کلمات استفاده نموده است. لیست دوم شامل ترکیب‌های دو کلمه‌ای الگوی فوق است. لیست سوم شامل کلماتی است که اوباما همراه با کلمه ایران در یک جمله استفاده کرده است. لیست چهارم ترکیب‌های دوکلمه‌ای استفاده شده در جمله‌ای است که اوباما از واژه ایران در آن جمله استفاده کرده است. لیست پنجم شامل کلماتی است که اوباما همراه با کلمه ایران در یک پاراگراف استفاده کرده است. و بالاخره لیست ششم شامل ترکیب‌های دوکلمه‌ای لیست پنجم است.

بدین ترتیب ما می‌توانیم متوجه شویم اوباما در طول هشت سال ریاست جمهوری همراه با کلمه ایران بیشتر از چه واژگانی استفاده کرده و این واژگان با توجه به نظریه تصویر حامل چه معانی هستند. استدلال منطقی این روش ریشه در مبانی روانشناختی دارد؛ بدین معنا که هیچ فردی نمی‌تواند برای مدت زمان طولانی (هشت سال) و عمدتاً در اظهارات فی‌البداهه درباره یک کشور از واژگانی کنترل شده و خاص استفاده کند. به عبارت دیگر هر واژه‌ای که فرد در این مدت همراه با واژه کشور موردنظر به کار می‌برد در واقع دیدگاه واقعی و باور او درباره آن کشور است و تحلیل این واژگان با توجه به سه بُعد موقعیت، توانمندی و ارزش‌های سیاسی می‌تواند تصویر آن فرد از کشور موردنظر را برای ما فاش سازد.

در ادامه ما ابتدا به تصفیه لیست ها اقدام کردیم تا با توجه به سه بُعد تشکیل دهنده الگوی ادراکی مدنظر خود، کلمات و ترکیبات معنادار را از افعال، اسامی، حروف اضافه و ... جدا کرده و سپس به تجزیه و تحلیل آنها پرداختیم. تجزیه و تحلیل بر اساس سه بُعد موقعیت (تهدید یا فرصت)، میزان توانمندی و ارزش های سیاسی ایران در اظهارات اوباما انجام شد.

۳. یافته های پژوهش

۳-۱. موقعیت ایران از دیدگاه اوباما

نتایج بدست آمده از تجزیه و تحلیل داده ها حکایت از آن دارد که مهم ترین موضوع برای باراک اوباما در قبال ایران در طول هشت سال ریاست جمهوری، موضوع هسته ای ایران بوده است؛ به طوری که بیشترین واژگان بکار رفته از سوی رئیس جمهور امریکا در ارتباط با ایران به این موضوع پرداخته شده است. برای آنکه بتوان نوع برداشت اوباما از موضوع هسته ای ایران را متوجه شد، می توان به واژگان استفاده شده از سوی وی در این ارتباط توجه کرد. واژگان به کار رفته در ادبیات اوباما در قبال موضوع هسته ای ایران حاکی از آن است که رئیس جمهوری امریکا برداشتی تهدیدآمیز از برنامه هسته ای ایران داشته است. این موضوع را می توان از مقایسه میزان واژگان تهدیدآمیز نسبت به واژگان صلح آمیز در ارتباط با موضوع هسته ای دریافت. جدول ۲ نسبت استفاده از این کلمات به واژه ایران را نشان می دهد که از تقسیم فراوانی هر کلمه بر تعداد کل واژه ایران در اظهارات اوباما بدست آمده است. (اعداد به درصد است)

کلمه تهدیدآمیز	۱۰ کلمه پیش و پس	در جمله	در پاراگراف
nuclear weapon	۱۵,۵۵	۱۸,۲۹	۲۱,۲۳
nuclear arm	۱,۸۳	۲,۳	۳,۱۶
nuclear bomb	۰,۵۹	۰,۷۶	۰,۷۶
Total	۱۷,۹۷	۲۱,۳۵	۲۵,۱۵

کلمه صلح آمیز	۱۰ کلمه پیش و پس	در جمله	در پاراگراف
nuclear program	۶,۶۲	۷,۱۳	۷,۹۴
enrich uranium	۱,۱۵	۱,۴۱	۱,۶۶
nuclear energy	۰,۸۱	۰,۹۸	۱,۱۹
Total	۸,۵۸	۹,۵۲	۱۰,۷۹

جدول ۲: نسبت واژگان تهدیدآمیز و صلح آمیز هسته ای به واژه ایران در اظهارات اوباما

همانطور که مشخص است نسبت استفاده از واژگان تهدیدآمیز هسته ای همراه با کلمه ایران، بیش از واژگان صلح آمیز است. به طور مثال اوباما در طول هشت سال ریاست جمهوری در جملاتی که کلمه ایران را به کار برده ۱۸,۲۹ درصد واژه سلاح هسته ای را نیز استفاده کرده است، در حالی که این رقم برای برنامه هسته ای تنها ۷,۱۳ درصد است. یا اینکه در ۱۳,۳۳ درصد از هر ۱۰ کلمه قبل و بعد از کلمه ایران که توسط اوباما اظهار شده است، واژه سلاح هسته ای آمده، در حالی که این رقم برای برنامه هسته ای تنها ۵,۶۷ درصد بوده است. مجموع واژگان تهدیدآمیز و صلح آمیز هسته ای (که از اظهارات اوباما استخراج شده و واژگانی دیگر به این معنا یافت نشد) نیز مبین استدلال فوق است.

از سوی دیگر اوباما همراه با واژه ایران به دفعات از واژگانی با معنای تهدیدآمیز استفاده کرده است. جدول ۳ نسبت واژگان تهدیدآمیز به واژه ایران در اظهارات اوباما را نشان می دهد. (اعداد به درصد است.) همانطور که مشخص است نسبت مجموع واژگان تهدیدآمیز به واژه ایران در پاراگراف هایی که اوباما از واژه ایران استفاده کرده حدود ۴۰ درصد است که رقم قابل توجهی است. به عبارت دیگر در کل پاراگراف هایی که اوباما از واژه ایران نام برده، در هر ۱۰۰ بار استفاده از واژه ایران، ۴۰ کلمه با معنای تهدیدآمیز استفاده کرده است. بنابراین می توان چنین نتیجه گرفت که برداشت اوباما از موقعیت ایران تهدیدآمیز بوده است.

کلمه	۱۰ کلمه پیش و پس	در جمله	در پاراگراف
security	۳,۵۰	۵,۰۴	۱۱,۹۲
threat	۳,۲۰	۴,۸۷	۷,۱۳
concern	۲,۱۳	۲,۵۲	۰,۴۲
terrorism	۱,۷۹	۲,۸۲	۳,۸۸
danger	۰,۸۵	۱,۵۳	۲,۶۰
destabilizing	۱,۴۵	۱,۹۶	۲
challenge	۱,۰۶	۱,۴۱	۳,۰۳
Total	۱۳,۹۸	۲۰,۱۵	۳۰,۹۸

جدول ۳: نسبت واژگان تهدیدآمیز به واژه ایران در اظهارات اوپاما

۳-۲. میزان قدرت ایران در نگاه اوپاما

برداشت اوپاما از میزان قدرت ایران را می‌توان با بررسی واژگانی که معرف قدرت در ادبیات علوم سیاسی و روابط بین‌الملل است مورد بررسی قرار داد. البته ما واژگان مرتبط با سلاح هسته‌ای را به دو دلیل نادیده گرفتیم: اول آنکه در بُعد موقعیت به این واژگان پرداختیم. دوم آنکه ایران سلاح هسته‌ای ندارد که به عنوان ابزار قدرت از آن یاد شود. با توجه به این نکته، جدول ۴ نسبت واژگان معرف قدرت ایران به واژه ایران در اظهارات اوپاما است. (اعداد به درصد است.)

کلمه	۱۰ کلمه پیش و پس	در جمله	در پاراگراف
weapon ^۱	۰,۵۵	۱,۱۵	۲,۳۹
bomb	۱,۱۵	۱,۳۲	۱,۵۸
missile	۱,۳۲	۱,۹۶	۲,۸۲
oil	۱,۲۳	۱,۱۱	۲
military	۱,۱۵	۲,۱۳	۳,۴۶
energy	۱,۱۵	۱,۵۸	۲,۴۷
arm	۰,۹۴	۲,۲۲	۳,۸۴

^۱ آمار ارائه شده برای واژه‌های weapon و bomb و arm بدون احتساب nuclear با این واژگان است.

ballistic	۰,۶۸	۱,۱۱	۱,۴۹
proxies	۰,۶۴	۰,۷۶	۰,۹۸
Hezbollah	۰,۶۴	۰,۹۴	۱,۷۰
Total	۹,۴۵	۱۴,۲۸	۲۲,۷۳

جدول ۴: نسبت واژگان معرف قدرت ایران به واژه ایران در اظهارات اوباما

اگرچه در مقایسه با واژگان تهدیدآمیز، ما واژگان بیشتری که معرف قدرت ایران باشد در اظهارات اوباما پیدا کردیم، اما درصد استفاده از این واژگان (همراه با کلمه ایران) نسبت به کلمات تهدیدآمیز کمتر است که این موضوع می‌تواند حاکی از آن باشد که تهدید ایران در ذهنیت اوباما پررنگ تر از قدرت ایران است. لذا می‌توان چنین نتیجه گرفت که قدرت ایران در ذهنیت اوباما برابر یا بیشتر از امریکا نیست، اما آنقدر هم پایین نیست که بی اهمیت جلوه دهد. با این حال می‌توان این ادعا که قدرت ایران در ذهنیت اوباما یک قدرت نسبی و یا بهتر است بگوییم قدرت منطقه ای بوده را به صورت کیفی نیز از بررسی اظهارات او نسبت به قدرت ایران در منطقه مورد آزمون قرار داد.

یکی از مهم ترین اظهارات اوباما که نشان دهنده دیدگاه او درباره قدرت ایران در منطقه خاورمیانه بود در گفتگو با مجله آتلانتیک بیان شد که گفت: «عربستان سعودی باید پیامزد تا در منطقه سهمی به ایران بدهد.» اوباما در این مصاحبه با اشاره به تنش میان عربستان و متحدان منطقه ای امریکا با ایران گفته بود: «متحدان امریکا در منطقه خلیج فارس به تنهایی توانایی پیروزی در این تنش‌ها را ندارند و این بدان معنی است که امریکا باید برای ایجاد توازن قوا در منطقه نیروی نظامی خود را به کار گیرد.» (Goldberg, 2016) اوباما در سال ۲۰۰۹ نیز در گفتگویی با بی بی سی گفته بود: «دیدگاه شخصی من این است که دولت اسلامی ایران این پتانسیل را دارد که کشوری فوق‌العاده قدرتمند و مرفه باشد. احتمال بیشتری وجود دارد که در صورت عدم وجود سلاح‌های هسته‌ای که می‌تواند باعث بروز یک مسابقه تسلیحاتی هسته‌ای در منطقه شود، به آن دست یابند.» (BBC,)

2009) اوباما در ۲۹ دسامبر ۲۰۱۴ در گفتگو با رادیو ان‌پی‌آر^۱ هم گفته بود: «ایران می‌تواند با توجه به توانایی و منابع فوق‌العاده‌ای که دارد به یک قدرت منطقه‌ای موفق تبدیل شود.» (NPR, 2014) رئیس‌جمهور آمریکا در ۱۵ جولای ۲۰۱۵ در کنفرانس مطبوعاتی مربوط به توافق برجام از ایران به عنوان یکی از قدرت‌های بزرگ دارای منافع در سوریه نام برد که باید بخشی از گفتگوهای حل بحران سوریه باشد. (The White House, 2015 a) اوباما در گفتگو با توماس فریدمن خبرنگار نیویورک تایمز هم گفت: «ایران کشوری بزرگ است و جمعیتی بزرگ و ارتشی پیشرفته دارد. اسرائیل حق دارد نگران ایران باشد.» (Friedman, 2015) بیان این جملات به خوبی گویای دیدگاه اوباما نسبت به جایگاه قدرت ایران در منطقه است که نه به اندازه آمریکا، اما قابل توجه و تاثیرگذار در معادلات منطقه‌ای است.

۳-۳. ارزش‌های سیاسی ایران از دیدگاه اوباما

اما بعد سوم یعنی ارزش‌های سیاسی را نمی‌توان از طریق کمی بررسی کرد. از آنجا که ماهیت این بُعد صرفاً کیفی و قضاوت‌گونه است بنابراین تحلیل آن نیز باید به روش کیفی انجام گیرد. در بررسی ارزش‌های سیاسی ما سه متغیر را مورد لحاظ قرار داده ایم که شامل: ۱- نظام سیاسی ۲- حقوق بشر و ۳- رفتار بین‌المللی می‌شود. در ادامه به بررسی هر یک از این موارد درباره ایران و از دیدگاه باراک اوباما می‌پردازیم.

۳-۳-۱. نظام سیاسی

باراک اوباما در مصاحبه با رادیو ان‌پی‌آر، ارزش‌ها و آرمان‌های خود را شامل دموکراسی، حاکمیت قانون، آزادی بیان و آزادی مذهب عنوان کرده بود. (Norris and Inskip, 2009) آیا او این ارزش‌ها را در نظام سیاسی ایران می‌بیند؟ طبق قانون اساسی ایران، جمهوری و اسلام دو پایه اصلی نظام سیاسی ایران است. به همین دلیل جمهوری در ایران متفاوت از جمهوری در کشورهای غربی است. این تفاوت در جنبه‌های

¹ National Public Radio (NPR)

مختلفی ظهور و بروز دارد. همچنین به دلیل وجود برخی ساختارهای مختص ایران همچون شورای نگهبان، تفاوت‌های بارزی میان فرایند انتخابات در ایران نسبت به کشورهای غربی وجود دارد.

این موضوع باعث می‌شود از دیدگاه اوباما روند دموکراسی در ایران آنطور که او انتظار دارد نباشد؛ به همین دلیل بعد از انتخابات سال ۸۸ عنوان می‌کند از مشروعیت انتخابات اطمینان ندارد و اظهار امیدواری می‌کند که دولت ایران به دموکراسی و آزادی بیان احترام بگذارد. (CNBC, 2009) او همچنین در بیانیه‌ای بعد از حوادث سال ۸۸ گفته بود: ما از دولت ایران می‌خواهیم که تمام اقدامات خشونت‌آمیز و ناعادلانه علیه مردم خود را متوقف کند. حقوق جهانی برای تشکیل اجتماعات و آزادی بیان باید محترم شمرده شود. (Phillips, 2009) رئیس‌جمهور آمریکا حتی بعد از امضای توافق هسته‌ای در یک سخنرانی با خطرناک و سرکوبگر خطاب کردن نظام ایران گفته بود: ما به اعمال تحریم به دلیل حمایت ایران از تروریسم و نقض حقوق بشر ادامه خواهیم داد. ما به اصرار برای آزادی افرادی که ناعادلانه بازداشت شده‌اند ادامه خواهیم داد. ما تفاوت‌های زیادی با رژیم ایران خواهیم داشت. (Obama, 2015) اظهارات اوباما درباره نظام سیاسی ایران عمدتاً محدود به فرایند انتخابات، دموکراسی، آزادی بیان و حقوق بشر بوده و صحبتی درباره ساختار یا نوع نظام سیاسی ایران نداشته است. این موضوع می‌تواند حاکی از آن باشد که از دیدگاه اوباما کارکردهای یک نظام سیاسی مهمتر از ساختار و نوع نظام سیاسی است. چنانکه گفمن می‌گوید: اوباما تمایل داشت از اهمیت نوع رژیم و ایدئولوژی آن (مثبت یا منفی) در سیاست‌های بین‌المللی چشم‌پوشی کند. (Kaufman, 2016: 14) با این حال همین محدود اظهارات نیز می‌تواند نشان دهد که دیدگاه باراک اوباما درباره نظام سیاسی ایران متفاوت از ارزش‌ها و آرمان‌های وی می‌باشد.

۳-۳-۲. حقوق بشر

بحث حقوق بشر تقریباً از ابتدای انقلاب اسلامی (و حتی قبل از آن) در رابطه ایران و آمریکا مطرح بوده و در دوره اوباما نیز این موضوع جایگاه خود را در میان انتقادات وارد بر ایران از سوی آمریکا حفظ کرد. به دلیل نگاه متفاوت نظام های سیاسی ایران و آمریکا به موضوع انسان که تا حدود زیادی برگرفته از نظام های دینی و مذهبی آنها است، دو کشور اختلافات اساسی درباره برخی موضوعات حقوق بشری دارند. برخی دیگر از این موضوعات بیشتر جنبه سیاسی دارد که ناشی از نگاه متفاوت آنها به مقوله حکومت و سیاست است. به هر روی بخشی از تحریم های ایران ناشی از همین مباحث حقوق بشری است. باراک اوباما نیز در طول هشت سال ریاست جمهوری خود بارها درباره عدم رعایت حقوق بشر از سوی دولت ایران صحبت کرده است. به طور مثال او در سال ۲۰۱۰ گفته بود: «ایران از گروه های تروریستی و سرکوب آرمان های مردم ایران حمایت می کند.» (The White House, 2010 a) رئیس جمهوری آمریکا در سخنرانی دیگری گفته بود: «ایران رژیم منع تکثیر سلاح های هسته ای یا حقوق بشر شهروندان خود و یا ثبات همسایگان خود را با حمایت از تروریسم تهدید می کند. اقدامات ناعادلانه دولت ایران همچنان نشان می دهد تهدیدی برای عدالت در همه جا است.» (The White House, 2010 b) این اظهارات حاکی از تفاوت نگرش نسبت به حقوق بشر در دیدگاه اوباما و ایران است. از نظر دولت اوباما آزادی مذهبی به عنوان یکی از اصول جهانی حقوق بشر نیز در ایران رعایت نمی شود. بر اساس گزارش های سالانه وزارت خارجه آمریکا (گزارش بین المللی آزادی مذهبی^۱) و گزارش کمیسیون آزادی مذهبی بین المللی ایالات متحده^۲، ایران در تمامی هشت سال ریاست جمهوری اوباما در لیست «کشورهایی که نگرانی خاص»^۳ درباره آزادی مذهبی در آنها وجود دارد قرار گرفته است. (IRF, 2017, USCIRF, 2016)

¹ The International Religious Freedom Report (IRF)

² United States Commission on International Religious Freedom (USCIRF)

³ Countries of Particular Concern (CPC)

۳-۳-۳. رفتار بین‌المللی

یکی از انتقادات اصلی امریکا به ایران در طول دهه های اخیر رفتار ایران در عرصه بین‌المللی بوده است. امریکا ادعا می‌کند ایران همچون یک کشور عادی رفتار نمی‌کند، بلکه سعی دارد کشوری انقلابی باشد و به همین دلیل با اقدامات خود باعث برهم زدن نظم منطقه ای و بین‌المللی شده است. باراک اوباما نیز از ابتدای رسیدن به ریاست جمهوری این موضوع را به یکی از انتقادات اصلی خود از ایران تبدیل کرد و در هر فرصتی بدان پرداخت. از جمله در فوریه ۲۰۰۹ گفته بود: «اقدامات ایران در طول چندین سال، کمکی به ارتقاء صلح و رفاه در منطقه و در سراسر جهان نکرده است. حملات آنها یا تأمین مالی سازمان های تروریستی مانند حزب الله و حماس، زبان خصمانه ای که آنها نسبت به اسرائیل استفاده کرده اند، تولید یا پیگیری یک سلاح هسته ای همه اینها امکان بی ثبات سازی منطقه را ایجاد می‌کنند و نه تنها بر خلاف منافع ما است، بلکه من فکر می‌کنم با منافع صلح بین‌المللی مغایرت دارد.» (The White House, 2009 a)

اوباما در اظهاراتی دیگر در سپتامبر ۲۰۰۹ گفته بود: «ایران قوانینی را که تمام کشورها باید رعایت کنند، نقض می‌کند. ایران فرصت هایی که مردم این کشور شایسته آن هستند را رد می‌کند و ثبات و امنیت منطقه و جهان را تهدید می‌کند... ایران باید نشان دهد که مایل است مسئولیت های خود را به عنوان عضو جامعه ملل برآورده کند.» (The White House, 2009 b)

رئیس جمهوری امریکا حتی بعد از امضای توافق هسته ای اذعان کرده بود: «این توافق به تنهایی - حتی اگر به طور کامل اجرا شود - اختلاف و بی اعتمادی عمیق بین دو کشور را متوقف نخواهد کرد. تاریخ دشواری میان ما وجود دارد و نگرانی های ما نسبت به رفتار ایران تا زمانی که ایران همچنان حمایت خود را از تروریسم و پروکسی هایی که باعث بی ثباتی خاورمیانه می‌شوند و تهدیدات علیه دوستان و متحدان آمریکا مانند اسرائیل ادامه می‌دهد، باقی می‌ماند. بنابراین اشتباه نکنید: ما در مبارزه با این اقدامات و ایستادن با

متحدانمان باقی خواهیم ماند.» (The White House, 2015 b) این اظهارات به خوبی می‌تواند نشان دهنده دیدگاه اوباما درباره رفتار بین‌المللی ایران باشد که از دیدگاه او مورد قبول نیست.

در مجموع هنگامی که این سه متغیر را در اظهارات اوباما نسبت به ایران بررسی می‌کنیم متوجه می‌شویم ارزش‌های سیاسی مدنظر وی با ارزش‌های سیاسی ایران متفاوت است. او نوع دموکراسی، فرایند انتخابات، نگرش به حقوق بشر، آزادی بیان و رفتار بین‌المللی ایران را متفاوت از ارزش‌های سیاسی مدنظر خود می‌بیند.

۴. تصویر رئیس‌جمهور اوباما از ایران

اکنون می‌توان تصویری که باراک اوباما از ایران دارد را مورد تشخیص قرار داد. در بُعد اول اوباما دیدگاهی تهدیدآمیز نسبت به ایران داشت. در بُعد دوم او قدرتی نسبی برای ایران قائل بود. یعنی نه آنقدر بزرگ که آن را هم‌اورد آمریکا بداند، نه آنقدر کوچک که بتوان به راحتی به آن حمله نظامی کرد یا آن را مورد اشغال قرار داد. در بُعد سوم نیز مشخص شد ارزش‌های سیاسی مدنظر اوباما متفاوت از ارزش‌های سیاسی موجود در ایران است. بنابراین با تجمیع این سه بُعد می‌توان گفت تصویر اوباما از ایران با توجه به تصاویر کلیشه‌ای نظریه تصویر در روابط بین‌الملل، به تصویر «دشمن نسبی» شباهت دارد. اگر قدرت ایران برابر با قدرت آمریکا تصور می‌شد آنگاه می‌توان گفت تصویر ایران در دیدگاه اوباما مشابه تصویر «دشمن» است. اما چنان که نشان داده شد، قدرت ایران در دیدگاه اوباما بیشتر یک قدرت منطقه‌ای است (نه جهانی). مطابق نظریه تصویر در روابط بین‌الملل، تصویر قبل از سیاست می‌آید. بنابراین اینکه تصمیم‌گیرنده چه تصویری از دیگری دارد در تصمیم و سیاستگذاری او تاثیرگذار است. از این لحاظ می‌توان تصمیمات و سیاست‌های اوباما در قبال ایران را با توجه به تصویر او از ایران مورد بررسی قرار داد. این موضوع بخشی

از رساله دکتری است که این مقاله از آن مستخرج شده است. (رجوع کنید به دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس)

نتیجه‌گیری

در این پژوهش بر اساس نظریه تصویر در روابط بین‌الملل به احصاء تصویر باراک اوباما به عنوان رئیس جمهوری امریکا از ایران پرداختیم. بدین لحاظ ابتدا سه بُعد را در برسازي تصویر مشخص کردیم. بُعد اول شامل موقعیت ایران در دیدگاه اوباما بود که آیا تهدید یا فرصت دانسته می‌شود. بر اساس آنالیز اظهارات اوباما در قبال ایران در طول هشت سال ریاست جمهوری مشخص شد رئیس جمهور سابق امریکا دیدگاهی تهدیدآمیز از ایران دارد. ما این نتیجه را از تحلیل کمی تمامی اظهارات اوباما در قبال ایران به وسیله یک برنامه رایانه ای بدست آوردیم که در چارچوب نظریه تصویر، روشی جدید و ابتکاری محسوب می‌شود. نتایج نشان داد اوباما در طول هشت سال ریاست جمهوری هرگاه از کلمه ایران استفاده کرده در کنار آن بیشتر واژگان تهدیدآمیز به کار برده است. عامل اصلی تهدید بودن ایران در ذهنیت اوباما نیز برنامه هسته ای است. اما دومین بُعد مورد بررسی، میزان قدرت ایران در دیدگاه اوباما بود. ما این بُعد را هم از روش کمی (همچون بُعد نخست) و هم از روش کیفی بررسی کردیم. در روش کمی به فراوانی واژگان معرف قدرت ایران در اظهارات اوباما پرداختیم. یعنی بررسی کردیم هرگاه اوباما از واژه ایران استفاده کرده چندبار به واژگانی که معنای قدرت دارند پرداخته است. نتایج نشان داد تعداد این واژگان نسبت به بُعد اول (واژگان تهدیدآمیز) کمتر است. به عبارت دیگر اگرچه ایران در ذهنیت اوباما یک تهدید است، اما این تهدید دارای قدرت نسبی است. این ادعا را در روش کیفی هم مورد آزمون قرار دادیم. بدین ترتیب که به صورت دستی مصاحبه‌ها یا سخنرانی‌های اوباما که به قدرت ایران اشاره می‌کند را بررسی کردیم تا دیدگاه او در این باره را متوجه شویم. اظهارات اوباما درباره قدرت ایران نشان می‌دهد او ایران را یک قدرت منطقه ای مهم می

داند که از ارتش پیشرفته‌ای برخوردار است. با این حال در مقایسه با قدرت آمریکا، از نظر اوباما قدرت ایران در مرتبه پایین‌تری قرار دارد. به عبارت دیگر قدرت نسبی بودن ایران در ذهنیت اوباما که از روش کمی بدست آمد، در روش کیفی نیز مورد تایید قرار گرفت. اما بُعد سوم ارزش‌های سیاسی ایران از دیدگاه اوباما بود. ما این بُعد را صرفاً به صورت کیفی مورد بررسی قرار دادیم. بدین ترتیب که ابتدا سه متغیر برای ارزش‌های سیاسی تعریف کردیم که شامل نظام سیاسی، حقوق بشر و رفتار بین‌المللی ایران بود. آنگاه به صورت دستی به بررسی اظهارات اوباما در قبال ایران از زاویه این سه متغیر پرداختیم. بررسی‌ها حاکی از تفاوت هر سه متغیر میان دیدگاه اوباما و ایران بود. به عبارت دیگر آنچه اوباما از نظام سیاسی، حقوق بشر و رفتار بین‌المللی ارزش می‌دانست، با آنچه در مورد ایران وجود داشت کاملاً متفاوت بود. بدین ترتیب تصویری که اوباما از ایران دارد شامل موقعیتی تهدیدآمیز، قدرتی نسبی و ارزش‌های سیاسی متفاوت است. با توجه به تصاویر کلیشه‌ای در نظریه تصویر می‌توان گفت تصویر اوباما از ایران به تصویر «دشمن نسبی» شباهت دارد.

منابع:

- کاتم، مارتا و دیگران (۱۳۸۶). مقدمه ای بر روانشناسی سیاسی، مترجمین سیدکمال خرازی و جواد علاقیند راد، تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- مشیرزاده، حمیرا (۱۳۹۶). مبانی نظری تبیین و تحلیل سیاست خارجی، تهران: سمت.
- Alexander, M. G., Brewer, M. B., & Hermann, R. K., (1999). Images and Affect: A Functional Analysis of Out-Group Stereotypes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(1), 78-93.
- Babazadeh Sangar, et al., (2013). Participation Anticipating in Elections Using Data Mining Methods. *International Journal on Cybernetics & Informatics*, 2(2), 47-59.
- Bar-Tal, D., (2002). The (Social) Psychological Legacy for Political Psychology. In: K. R. Monroe, (Ed.). *Political Psychology*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, pp. 173-191.
- BBC. (2009, June 2). Obama Interview: The Transcript. *BBC*. Available from:
http://www.bbc.co.uk/worldservice/news/2009/06/090602_obama_transcript.shtml [Accessed 10 August 2019]
- Boulding, K. E., (1959). National Images and International Systems. *Journal of Conflict Resolution*, 3(2), 120-131.
- CNBC. (2009, June 16). Transcript: Obama on the Economy, Iran. *CNBC*. Available from: <https://www.cnbc.com/id/31393724> [Accessed 16 August 2019]
- Darvich-Kodjouri, D., (1976). *Image and Perception in International Relations: A Case Study of Relationship between Iran and the Great Powers, 1919-1953*. The Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy, Department of Political Science, Miami University.
- Friedman, T. L., (2015, April 5). Iran and the Obama Doctrine. *The New York Times*, Available from:
<https://www.nytimes.com/2015/04/06/opinion/thomas-friedman-the-obama-doctrine-and-iran-interview.html> [Accessed 26 September 2018]
- Goldberg, J., (2016, April 29). The Obama Doctrine. *The Atlantic*, Available from:
<http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/theobama-doctrine/471525/> [Accessed 9 May 2018]
- Hakovirta, H., (1976). *Duality of Target and Image Links as Problems of Image Policy: The Case of Finland*. University of Tampere, Institute of Political Science.

- Herrmann, R. K., (2013). Perceptions and Image Theory in International Relations. In: L. Huddy, D. O. Sears, & J. S. Levy. *The Oxford Handbook of Political Psychology*. 2nd ed., New York: Oxford University Press, pp. 334-363.
- Herrmann, R. K. et al., (1997). Images in International Relations: An Experimental Test of Cognitive Schemata. *International Studies Quarterly*, 41(3), 403-433.
- Herrmann, R. K., & Fischerkeller, M. P., (1995). Beyond the Enemy Image and Spiral Model: Cognitive–Strategic Research after the Cold War. *International Organization*, 49(3), 415-450.
- Herrmann, R. (1988). The empirical challenge of the cognitive revolution: A strategy for drawing inferences about perceptions. *International Studies Quarterly*, 32(2), 175-203.
- Herrmann, R. (1986). The power of perceptions in foreign-policy decision making: Do views of the Soviet Union determine the policy choices of American leaders?. *American Journal of Political Science*, 30(4), 841-875.
- Herrmann, M. G., (1980). Explaining Foreign Policy Behavior Using the Personal Characteristics of Political Leaders. *International Studies Quarterly*, 24(1), 7-46.
- Holsti, O. R., (1976). Foreign Policy Viewed Cognitively. In: R. Axelrod. (Ed.). *Structure of Decision: The Cognitive Maps of Political Elites*. Princeton university press.
- Jervis, R., (2017). *Perception and Misperception in International Politics*. New Edition. New Jersey: Princeton University Press.
- Kaufman, R. G., (2016). *Dangerous Doctrine: How Obama's Grand Strategy Weakened America*. Kentucky: The University Press of Kentucky.
- Kim, JM., (2014). *Images of China in U.S. Foreign Policy Making*. Master's Thesis, Monterey, California: Naval Postgraduate School.
- Knoke, D., (2015). Emerging Trends in Social Network Analysis of Terrorism and Counterterrorism. *Emerging Trends in the Social and Behavioral Sciences: An Interdisciplinary, Searchable, and Linkable Resource*, 1-15. Available from: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/9781118900772.etrds0106> [Accessed 10 May 2018]
- Monroe, B. L., et al., (2015). No! Formal Theory, Causal Inference, and Big Data Are Not Contradictory Trends in Political Science. *PS: Political Science & Politics*, 48(1), 71-74.

- Nickerson, D. W., & Rogers, T., (2014). Political Campaigns and Big Data. *Journal of Economic Perspectives*, 28(2), 51-74.
- Norris, M., and Inskeep, S., (2009, June 1). Transcript: Obama's Full Interview with NPR. *National Public Radio*. Available from: <https://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=104806528> [Accessed 28 August 2019]
- NPR. (2014). Transcript: President Obama's Full NPR Interview. *National Public Radio*. Available from: <https://www.npr.org/2014/12/29/372485968/transcript-president-obamas-full-npr-interview> [Accessed 14 September 2019]
- Obama, B., (2015, August 05). Remarks by the President on the Iran Nuclear Deal. *The White House*. Available from: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/08/05/remarks-president-iran-nuclear-deal> [Accessed 21 May 2019]
- O'Reilly, K. P., (2007). Perceiving Rogue States: The Use of the "Rogue State" Concept by US Foreign Policy Elites. *Foreign Policy Analysis*, 3(4), 295-315.
- Phillips, M. (2009, June 20). The President's Statement on Iran. *The White House*, Available from: <https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2009/06/20/presidents-statement-iran> [Accessed 14 May 2019]
- Pinker, S., (2002). *The Blank Slate: The Modern Denial of Human Nature*. New York: Penguin Group.
- Rahman, H., (Ed.). (2009). *Social and Political Implications of Data Mining: Knowledge Management in E-Government*. United States of America: IGI Global.
- Renshon, J., (2009). When Public Statements Reveal Private Beliefs: Assessing Operational Codes at a Distance. *Political Psychology*, 30(4), 649-661.
- Rosati, J. A., (1995). A Cognitive Approach to the Study of Foreign Policy. In: L. Neack., J. A. K. Hey., & P. J. Haney. (Eds.). *Foreign Policy Analysis: Continuity and Change in Its Second Generation*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, pp. 49-70.
- Rusi, A., (1988). Image Research and Image Politics in International Relations, Transformation of Power Politics in the Television Age. *Cooperation and Conflict*, 23(1), 29-42.
- Schafer, M., (1997). Images and Policy Preferences. *Political Psychology*, 18(4), 813-829.

- The White House. (2009 a). Press Conference by the President. *The White House*, February 09, 2009. Available from: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/press-conference-president> [Accessed 14 May 2019]
- The White House. (2009 b). Statements by President Obama French President Sarkozy and British Prime Minister Brown on Iranian Nuclear Facility. *The White House*, September 25, 2009. Available from: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2009/09/25/statements-president-obama-french-president-sarkozy-and-british-prime-mi> [Accessed 14 May 2019]
- The White House. (2010 a). Remarks by the President at Signing of the Iran Sanctions Act. *The White House*, July 01, 2010. Available from: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-signing-iran-sanctions-act> [Accessed 14 May 2019]
- The White House. (2010 b). Remarks by the President on United Nations Security Council Resolution on Iran Sanctions. *The White House*, June 09, 2010. Available from: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-united-nations-security-council-resolution-iran-sanctions> [Accessed 14 May 2019]
- The White House. (2015 a). Press Conference by the President. *The White House*, July 15, 2015. Available from: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/07/15/press-conference-president> [Accessed 14 May 2019]
- The White House. (2015 b). Statement by the President on the Framework to Prevent Iran from Obtaining a Nuclear Weapon. *The White House*, April 02, 2015. Available from: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/04/02/statement-president-framework-prevent-iran-obtaining-nuclear-weapon> [Accessed 14 May 2019]
- Young, M. D. and Schafer, M., (1998). Is There Method in Our Madness? Ways of Assessing Cognition in International Relations. *Mershon International Studies Review*, 42(1), 63-96.

